

बराहक्षेत्र नगरपालिकाको प्लाष्टिक भोला प्रतिबन्ध सम्बन्धि निर्देशिका, २०७९

स्वीकृत मिति : २०७९।११।१२

प्रमाणीकरण मिति : २०७९।११।२९

प्रस्तावना :

फोहरमैलाबाट जनस्वास्थ्य तथा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई कम गरी स्वच्छ तथा स्वच्छ वातावरण कायम गर्नका लागि फोहरमैलाको स्रोतमा नै न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन वा विसर्जन गरी फोहरमैलाको व्यवस्थित र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न तथा फोहरमैला व्यवस्थापन जस्तो अत्यन्त जरुरी सेवा सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न नेपाल सरकारले “फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८” जारी गरी उक्त ऐनको दफा ३ ले फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुने व्यवस्था गरेकाले बराहक्षेत्र नगरपालिका क्षेत्र भित्रको दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको प्लाष्टिकजन्य फोहरले नगरको समग्र वातावरण र सुन्दरतामा प्रतिकूल प्रभाव पार्दै गएकोले नगरको फोहर व्यवस्थापन तथा प्लाष्टिक जन्य भोलाहरुको नियमन र व्यवस्थापन गर्न वाञ्छनीय भएकोले फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ को दफा ५१ को उपदफा २ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०, प्लाष्टिक भोला नियमन तथा नियन्त्रण निर्देशिका, २०६८ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ (१) बमोजिमको अधिकार प्रयोग गरी देहायको निर्देशिका बनाई लागू गरेको छ ।

परिच्छेद- एक

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस निर्देशिकाको नाम “बराहक्षेत्र नगरपालिकाको प्लाष्टिक भोला प्रतिबन्ध सम्बन्धि निर्देशिका, २०७९” रहेको छ ।

(२) यो निर्देशिका बराहक्षेत्र नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए पछि लागू हुनेछ ।

(३) यो निर्देशिका बराहक्षेत्र नगरपालिकासँग सम्झौता गरी सहकार्य गर्ने निजी क्षेत्रका संघ/संस्थाको हकमा समेत लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय र प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

(क) “ऐन” भन्नाले फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ सम्भन्नु पर्दछ ।

(ख) “नियमावली” भन्नाले फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० सम्भन्नु पर्दछ ।

(ग) “निर्देशिका” भन्नाले प्लाष्टिक भोला नियमन तथा नियन्त्रण निर्देशिका, २०६८ सम्भन्नु पर्दछ ।

(घ) “नगरपालिका” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिका सम्भन्नुपर्दछ ।

(ङ) “प्रमुख” भन्नाले बराहक्षेत्र नगरपालिकाको प्रमुखलाई सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले प्रमुखको काम गर्न तोकिएको व्यक्तिलाई समेत सम्भन्नु पर्दछ ।

(च) यस कार्यविधि प्रयोजनका लागि “प्लाष्टिक” भन्नाले पुनर्प्रयोग गर्न नसकिने प्रकृतिका प्लास्टिकजन्य वस्तु वा चिया र कफिका लागि प्रयोग गरीने गिलासलाई समेत जनाउनेछ ।

(छ) “प्रशोधन” भन्नाले फोहरमैलाको रूप वा गुणमा परिवर्तन गरी अन्य कुनै उपयोगी वस्तु तयार गर्ने, मल, ग्यास, ऊर्जा वा अन्य वस्तु उत्पादन गरी फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने प्रक्रिया सम्भन्नु पर्छ ।

(ज) “प्लाष्टिक भोला” भन्नाले गुणस्तरहिन प्लाष्टिक भोला वा ४० माइक्रोन भन्दा कम गुणस्तरका भोलालाई बुझाउने छ ।

(झ) “वैकल्पिक भोला” भन्नाले कटन, कागज, कपडा अथवा जुटवाट वनेका दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सामानहरु ओसार पोसार गर्नका लागि बनाइएका भोलाहरुलाई बुझाउने छ ।

(ञ) “अधिकार प्राप्त निकाय वा व्यक्ति” भन्नाले यस निर्देशिकाले तोकेको केही वा सबै कार्यको कार्यान्वयनका निम्ति नगरपालिकाले तोकेको कुनै संस्था, अधिकारी वा कर्मचारीलाई जनाउनुका साथै यस शब्दले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई समेत जनाउने छ ।

(ट) “नीज क्षेत्र” भन्नाले नाफा मुलक वा गैर मुनाफामुलक उद्देश्य राखी स्थापना भएको कम्पनी वा टोल विकास संस्था वा सामाजिक संघ-संस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्था समेत भनी बुझ्नु पर्दछ ।

(ठ) “सार्वजनिक नीजि क्षेत्र साभेदारी” भन्नाले सार्वजनिक क्षेत्र (नगरपालिका) र नीजि क्षेत्रका बीचमा कुनै काम गर्ने सम्बन्धमा कानून बमोजिम आपसी सहमतिमा हुने लाभ, लागत र जोखिमको साभेदारीलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(ड) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस निर्देशिका वा नगरपालिकाले समय समयमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्दछ । ।

३. प्लाष्टिकका बस्तुहरुको प्रयोग र त्यसको नियमन सम्बन्धी व्यवस्था :-

३.१ प्लाष्टिक भोला प्रयोग गर्न निषेध

क) सार्वजनिक स्वास्थ्य तथा वातावरणीय संरक्षणलाई ध्यानमा राखी तोकिएको मापदण्ड भन्दा कम गुणस्तरको प्लाष्टिकको भोला (४० माईक्रोन भन्दा कम) आयात, निर्यात, विक्री वितरण, भण्डारण तथा प्रयोगमा रोक लगाईने छ ।

ख) माछा, मासु, विस्कट, पाउरोटी, चाउमीन आदि बस्तुहरु कम गुणस्तरको प्लाष्टिकको भोला थैला आदिमा पोकोपारी वा वण्डल बाँधी वा प्याक गरी विक्री वितरण वा प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

ग) खाद्यपदार्थ तथा जुत्ता, लत्ताकपडा लगायतका बस्तुहरु साथै कम्पनीबाट प्याकिङ्ग भैआएका प्लाष्टिक आदि जथाभावी फ्याक्न, थुपार्न, जलाउन बस्तीमा फ्याक्न पाइने छैन ।

घ) प्लाष्टिक भोलाहरु, जो पुनर्चक्रण (Recycle) गर्न नसकिने प्रकृतिका हुन्छन्, तिनीहरुको प्रयोगमा नगरपालिकाले पुर्ण रुपमा रोक लगाउन सक्नेछ ।

ड) कुनै चिज वस्तु प्याकिङ्ग भई आएका प्लाष्टिकजन्य पदार्थहरु प्रयोग कर्ताले सुरक्षित रुपमा भण्डारण गरी त्यसलाई विक्री वितरण गर्ने व्यवस्था आफैँले मिलाउनु पर्नेछ ।

च) पुनर्चक्रण गर्न सकिने प्लाष्टिकहरु उपभोगकर्ताले आफैँ विक्री वितरण गर्न नसक्ने भएमा त्यस्ता प्लाष्टिकहरु अन्य फोहरमैलामा नमिसाई नगरपालिकाले तोकिएको स्थान सम्म पुऱ्याउनु पर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित उपभोगकर्ताको हुनेछ ।

ज) प्लाष्टिकजन्य बस्तुहरु नगरपालिकाले तोकिएको स्थानबाट मात्र पुनर्चक्रणको लागि संकलन गर्न सकिने छ । यसरी संकलन गर्दा नगरपालिकाले तोकिएको शुल्क तिर्नु पर्ने व्यवस्था लागु गर्न सकिनेछ ।

भ) कुनै पनि प्रकारका प्लाष्टिक जन्य बस्तुहरु अन्य फोहरमैला संग मिसाई राख्न पाइने छैन । यसलाई छुट्टै पोका, भाँडा वा वोरामा राखी नगरपालिकाबाट खटिने फोहरमैला संकलकलाई अन्य फोहरमैला भन्दा अलग गरी उपलब्ध गराउनु पर्ने छ ।

ब) प्लाष्टिकजन्य बस्तुहरु उपभोक्ताले प्रयोग गरि सकेका प्लाष्टिक खोलहरु महिला समुहहरु मार्फत खरिद गर्न लगाई पुनर्चक्रणका लागि सम्बन्धित निकायमा बिक्री गर्न नगरपालिकाले सघाउनेछ ।

३.२ प्लाष्टिक भोला बिक्री वितरण सम्बन्धमा

क) यो कार्यविधि लागु भएपछि कुनै पनि फर्म, कम्पनी वा व्यक्तिले प्लाष्टिक भोला बराहक्षेत्र नगर क्षेत्रमा उत्पादन, बिक्री वितरण गर्न पाउने छैन ।

ख) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत प्रचलित कानुन बमोजिम बिक्री वितरण गरी मौज्दातमा रहेका प्लाष्टिक भोला वि.सं. .... अगावै खपत वा उचित व्यवस्थापन गरी सोको जानकारी नगर अनुगमन समितिलाई दिनु पर्नेछ ।

ग) उपबुँदा (ख) को अवधिभित्र खपत वा उचित व्यवस्थापन नगरी मौजुदा रहन गएको प्लाष्टिक भोला नगर अनुगमन समितिले जफत गरी प्रचलित कानुन बमोजिम कारवाही समेत गरी, उचित तरिकासाथ विसर्जन गर्नेछ ।

३.३ प्लाष्टिक भोला आयात, भण्डारण, बिक्री वितरण तथा प्रयोग गर्न समेत पाइने छैन ।

३.४ बराहक्षेत्र नगरपालिकाको दायित्व प्लाष्टिक भोलाको प्रयोगलाई नियमन तथा व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि नगरपालिकाले देहायका कार्य गर्ने वा गराउनेछ ।

क) प्लाष्टिक भोलाभन्दा उत्तम अन्य वातावरणमैत्री भोलाको थप विकल्प खोज्ने र प्लाष्टिक भोला विस्थापित गर्न स्थानीयस्तरमा सामाजिक परिचालनको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने ।

ख) फोहर मैला व्यवस्थापन तथा प्लाष्टिक भोला प्रतिबन्ध सम्बन्धी हरेक टोलहरुमा विभिन्न बैठक, भेला एवम् अन्तक्रिया, अभिमुखिकरण कार्यक्रम आयोजना गरि सचेतना कार्यक्रम गर्नेछ ।

ग) हरेक घरधुरीहरुमा प्लाष्टिक भोलाको विकल्पमा एउटा कपडाको भोला प्रदान गर्नेछ ।

घ) 3R" Reduce, Reuse / Recycle" कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पहल तथा सचेतना कार्यक्रम गर्ने साथै सुविधा, पुरस्कार प्रदान गर्न नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

ड) यस कार्यविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागी अनुगमन गर्ने ।

च) प्लाष्टिक भोला नियन्त्रण सम्बन्धि कार्ययोजनालाई सरोकारवाला संस्थाको सहकार्यमा प्रभावकारी तवरले कार्यान्वयन गर्ने ।

छ) प्लाष्टिक भोला नियन्त्रण अभियानलाई निरन्तरता दिनका लागि वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्था मिलाउने ।

ज) कार्यक्रमको सम्बन्धमा आवश्यक प्रचार प्रसार गर्ने गराउने ।

झ) प्लाष्टिक भोला विस्थापन गर्न अर्गानिक (कपडा, कागज वा अन्य) भोला उत्पादन गर्ने उद्योग खोल्ने उद्यमीलाई नगरपालिकामा लाग्ने विभिन्न दस्तुरमा समेत छुट दिने ।

३.५ नगर अनुगमन समिति

१) प्लाष्टिक भोलाको नियमन तथा नियन्त्रण गर्ने प्रयोजनको लागि नगरपालिकामा देहाय बमोजिमको नगर अनुगमन समिति रहनेछ :-

क) संयोजक - नगर उप प्रमुख

ख) सदस्य - प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत स्तरको कर्मचारी

ख) सदस्य - हरेक वडाका वडा अध्यक्ष

ग) सदस्य - प्रतिनिधि, स्थानीय प्रहरी कार्यालयबाट १ जना, नगर प्रहरी १ जना गरि २ जना

घ) सदस्य - उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि

ड) सदस्य - वातावरण संरक्षण क्षेत्रमा काम गरिरहेका वा अधिकारवादी संघ संस्था मध्येबाट नगरपालिकाले तोकेको सम्बन्धित क्षेत्रका महिला प्रतिनिधि ।

च) सदस्य सचिव - नगरपालिकाको बजार व्यवस्थापन हेर्ने अधिकृत स्तरको कर्मचारी ।

२) नगरपालिकाले कार्यविधिलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक उपसमिति तथा हरेक वार्डमा वार्ड अनुगमन समिति गठन गर्न सक्नेछ । उपसमिति तथा वार्ड अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार स्वास्थ्य तथा फोहरमैला व्यवस्थापन समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३.६ नगर अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

क) यस कार्यविधि बमोजिम प्लाष्टिक भोलाको बिक्री वितरण वा प्रयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

ख) यस कार्यविधि विपरीत प्लाष्टिक भोलाको बिक्री वितरण, प्रयोग गर्ने व्यवसायी, संस्था वा व्यक्तिबाट प्लाष्टिक भोला जफत गर्ने ।

ग) प्लाष्टिक भोलाको बिक्री वितरण प्रयोग गर्न कम गर्ने किसिमका जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

घ) वडा अनुगमन समितिलाई प्लाष्टिक भोला प्रतिबन्धका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यमा नगर अनुगमन वा स्वास्थ्य तथा फोहरमैला व्यवस्थापन समिति सँग समन्वय र सहकार्य गर्नेछ ।

ङ) वडा अनुगमन समिति तथा नगर प्रहरीबाट प्राप्त सिफारिसलाई पुनरावलोकन गरी जरिवाना गर्ने ।

च) 3R का कार्यलाई प्रोत्साहन गर्न आवश्यकता अनुसार सुविधा, पुरस्कार प्रदान गर्न सिफारीस गर्ने ।

छ) खण्ड (ख) बमोजिम जफत भएका प्लाष्टिक भोलाको मुचुल्का बनाई वातावरण मैत्री हुने गरी उपलब्ध प्रविधी अनुरूप नष्ट गर्ने/गराउने ।

ज) जफत भएका प्लाष्टिक भोला नष्ट गर्दा लाग्ने खर्चमा २५ प्रतिशत थप गरी हुन आउने रकम कसुरदारबाट असुल उपर गर्ने ।

झ) कसुरको मात्रा हेरी सजाय वा जरिवाना गर्ने ।

ञ) प्लाष्टिक भोला नियन्त्रण सम्बन्धि नगरपालिकाले तोके बमोजिमको अन्य काम गर्ने ।

३.७ प्लाष्टिक भोला नियन्त्रण प्रकृया

नियम ३.५ अनुसार गठित नगर अनुगमन समिति, उपसमिति, स्वास्थ्य तथा फोहरमैला व्यवस्थापन समितिबाट नगर क्षेत्रमा प्लाष्टिक भोला नियन्त्रणको लागि स्थानीय स्तरमा समय समयमा अनुगमन गर्न सक्नेछ । अनुगमन गर्दा प्लाष्टिक भोला भण्डारण, बिक्री वा प्रयोग भएको पाईएमा निम्नानुसार प्रकृया बमोजिम कारवाही गरिनेछ :

क) प्लाष्टिक भोलालाई अभिलेख राखी नियन्त्रणमा लिने ।

ख) प्लाष्टिक भोला भण्डारण, बिक्री वा प्रयोगकर्तालाई कार्यविधिको बुँदा (३.९) अनुसार तुरुन्तै जरिवाना गर्ने ।

ग) प्लाष्टिक भोला नियन्त्रणमा लिएको सुचना तत्कालै नजिकको उपयुक्त स्थानमा सार्वजनिक गर्ने ।

३.८ कसुर :

यस कार्यविधी विपरित प्लाष्टिकको भोला बिक्री वा प्रयोग गरेमा यस कार्यविधिको प्रयोजनको लागि कसुर गरेको मानिनेछ ।

३.९ दण्ड सजाय :

१) यस कार्यविधि विपरित काम गर्ने बिक्रेता वा प्रयोगकर्तालाई कसुरको मात्रा हेरी नगरपालिकाले देहाय बमोजिम जरिवाना वा सजाय गर्न सक्नेछ :

क) प्लाष्टिक भोला बिक्रेतालाई प्रथम पटकको लागि रु.५००/- (पाँचसय रुपैया) र दोश्रो पटक देखी हरेक पटक रु. १०००/- (एक हजार रुपैया) का दरले जरिवाना गरिनेछ ।

ख) प्लाष्टिक/पोलिथिन भोला प्रयोग गर्नेलाई प्रथम पटक रु. २००१- दोस्रो पटक रु. ५००१- र तेस्रो पटक रु. १०००१- जरिवाना गरिनेछ । त्यसपछि पनि प्रयोग गरे नाम सार्वजनिक गरी अन्य दण्ड- सजायलाई अगाडि बढाइनेछ ।

२) बुँदा नं.१ को खण्ड (क) र (ख) अनुसारको कार्यविधि उल्लङ्घन गर्ने नगरबासी वा व्यवसायीको नगरपालिकाले व्यवसाय दर्ता खारेजी तथा कारोबार बन्द गर्न एवं नगरपालिकाबाट प्रदान हुने सबै प्रकारका सेवा बन्द गर्न सक्नेछ ।

३.१० पुरस्कार :

१) नगरक्षेत्रमा प्लाष्टिक भोलाको बिक्री बितरण, आयात, निर्यात, भण्डारण तथा प्रयोग गरेको सूचना गर्ने व्यक्ति (अनुगमन समितिका सदस्य तथा नगरपालिकामा बहालवाला कर्मचारी बाहेक) लाई पहिलो पटक जरिवाना रकमको २० प्रतिशत रकम पुरस्कार वापत प्रदान गरिनेछ ।

२) उपबुँदा नं. (१) बमोजिम सूचना गर्ने व्यक्तिको नाम, थर र ठेगाना निजले चाहेमा गोप्य राखिनेछ ।

३.११ गुनासो सुनुवाई :

बुँदा नं. ३.९ बमोजिम गरिएको कार्यवाही प्रति चित्त नबुझे सरोकारवालाले जरिवाना भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र नगरपालिकाका प्रमुख समक्ष प्रमाण सहित लिखित रूपमा गुनासो पेश गर्न सक्नेछ । सो गुनासो उपर नगरपालिकाबाट गुनासो पेश भएको एक हप्ताभित्र सुनुवाई गरिसक्नुपर्नेछ ।

३.१२ अधिकार प्रत्यायोजन :

यस कार्यविधि अनुसार कार्य गर्न नगरपालिकाले स्वास्थ्य तथा फोहरमैला व्यवस्थापन वा नगर/वार्ड अनुगमन समिति, उपसमिति वा अधिकृत कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

३.१३ कार्यविधिमा हेरफेर : यो कार्यविधि कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार संशोधन वा थपघट गर्नु परेमा नगर कार्यपालिकाबाट आवश्यक परिमार्जन वा थपघट गर्न सकिनेछ ।

प्रमाणिकरण गर्नेको :

दस्तखत :

नाम थर : ऋद्धि प्रकाश सिटौला

दर्जा : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

पृष्ठ संख्या : ८

मिति : २०७९।११।२९

कार्यालयको छाप :